

تورک یوردی

تورک اوڤاقلری مرکز لهیئتی طرفندره نشر اولونور

جلد ۴

اغستوس ۱۹۲۶

نومرو ۲۰

روسیه ده کی تورک جمهوریتلری

III

اوزبکستانه جمهوریتی

«تورک یوردی» نك كچن صاییسنده (س . س . س . ر) اتحادینه بلاواسطه داخل اولان اوچ تورک جمهوریتك اکیسندن (آذربایجان ایله تورمنستاندن) بحث ایتشدم . بو دفعه «اوزبکستان جمهوریتی» ندن بحث ایده جکم .

بوجهوریت تورکستانك مرکزی قسمنی اشغال ایدر واسکی روس تقسیمات اداریه اصطلاحلرینی قوللانیرسهق آشاغیده کی اوبلاست (اولکه) لر وایه زد (سانجاق) لری احتوا ایلر : سمرقند اولکه سندن کاتته قورغان ، خوجند ، جزاق (قازاقستان جمهوریتنه الحاق ایدیان آلتی ناحیه مستثنا اولق اوزره) ، سمرقند (تاجیک اولکه سنه آریلان اوچ ناحیه دن باشقه) سانجاقلرینی ، سردریا اولکه سنده تاشکند (اون ناحیه چیقارلق اوزره) وقسماً میرزا چول سانجاغنی ، فرغانه اولکه سنده خوقند (ایکی کوچیه ناحیه چیقارلق اوزره) آندیجان (قاراقیرغیز مختار اولکه سنه آریلان یدی ناحیه دن باشقه) ، نمکان (ینه قارا قیرغیز اولکه سنه الحاق اولونان اون ناحیه مستثنا اولق اوزره) ، فرغانه (دورت ناحیه آیرلقدن صوگرا) سانجاقلری و اوش سانجاغندن ایکی ناحیه ، اسکی بوخارا أمارتنك بویوک بر قسمی (بوخارا ، کریمه ، نورآتا ، قرشی ، شهرسبز ، کذار ، بایسون ولایتلری وسائر) اوزبکستان جمهوریتنه الحاق ایدیلدیکی کبی ، خوارزم ، ملکیتی (خیوه خانلغی) نك بر قسمی ده اورایه ضم ایدلمشدر . تاریخچه و اقتصادچه

بویوک اهمیت قی حائز اولان سمرقند، بوخارا، تاشکند، خوقند، آندیجان، مارغیلان و قرشی کبی شهرلر اوزبکستان جمهوریتی حدودلری ایچریسنده درلر.

مهرور و اهالی — اسکیدن روس اداره سنجه «تورکستانکی قرای» (تورکستان یوردی) دیمکله طانیلان بش اوبلست — اولکه (ماورای خزر، سمرقند، فرغانه، سردریا ویدی صو اولکلری)، چارلق دورنده ده بر نوع مختاریت ادارهیه مالک اولان بوخارا و خیوه خانلقلری، موسقوانک یکی مدیران اموری طرفندن «جمهوریت» و «مختار اولکه» ناملریله یکیدن کسوب بیچیلنجه تورکستانک الک معمور و مدنی اولان اورتا قسمنده «اوزبکستان جمهوریتی» پیدا اولمشدر، که بو، کویا «شورالر جمهوریتلری اتحادینه» حسن اختیارلیله داخل و ایسته دیکی زمان او «اتحاد» دن چیقماق حق قی حائز اولان «مستقل» بر جمهوریت عد ایدیلیر. و قتیله «تورکستان» نامی آلتنه داخل اولان «سردریا اولکسی» نک شمال قسمنده کی برچوق ناحیه (وولوست) لر بلاواسطه «روسیه متحد جمهوریتی» نه تابع اولان مختاریتلی «قازاقستان جمهوریتی» نه الحاق ایدیلمشدر؛ دیمک اوزبکستان شمال طرفنده قازاقستان جمهوریتلیله محدوددر. یکی بولینیش نتیجه سنده «اوزبکستان» ک شرق طرفنده «قاراقیرغیز مختار اولکسی»، شمال غربی طرفنده «قاراقالباق مختار اولکسی»، غرب طرفنده «تورکمنستان جمهوریتی»، جنوب شرقی طرفنده «تاجیک مختاریتلی جمهوریتی» حصوله کلشدر. بونلرک هپسی (س.س.س.ر) اتحادی یا خود قیصه جه سویله رسه ک، روسیه دولتی حدودلری ایچریسنده واقعدرلر. سویله که بو کونلک موضوع بحثمز اولان اوزبکستان جمهوریتی آنجا ق جنوب حدودلریله یابانجی دولت (افغانستان) طوپراغنه طایانیر. «اوزبکستان» تابع اولان «تاجیک جمهوریتی» ایسه هندستانک شمال قسمیله سینورداشدر.

موضوع بحثمز اولان «جمهوریت» داخل اولان اولکلرده اکثریتی، تورکک «اوزبک» قبیله سی تشکیل ایتدیکی ایچوندر، که بو جمهوریت «اوزبکستان» تسمیه اولونمشدر. آشاغیده کی اولکلرده اوزبکلرک نسبت عددییه سی سویله کوسته رلیور: سمرقند نواحیسنده یوزده ۶۴،۶، تاشکند نواحیسنده یوزده ۴۴،۸، خوقند

نواخىسندە يۈزدە ۷۲،۱ ، اندىجان نواخىسندە ۶۵،۴ ، «آمۇدريا اوقروغى» دىمىكلە معروف نواخىدە يۈزدە ۳۰،۴ . اوزبىكلار كىتيا كويلردە ياشارلر ، دەقانجىلىق (چفتجىلك) ايله اشتغال ايدرلر . اورتا آسيا تورىكجەسنىك بوتون صافىتى ، تىمىزلىكى وائىجەلىكلرى بوتلىك لەجەسندە محافظە ايدىلىشدر . تورىكجەمىزك قىمىتدار بولەجەسى ، ظەمىجە ، يالگىز صنعى بىر دىل ايله يازىلان غلىشىرنىوايى ، سلطان بابىر كى قلاسىك چىقناي مۇلفلىرىنىك آثارى واسطەسىلە دكل ، أصل اوزبىك قىشلاقلىرىندە تىبىع ايدىلەلىدر .

اوزبىكىستانىك مساحە سطحەسنىك مىقدارى بىزىم استفادە ايتدىكىمىز سووويت مىنبىلىرى كوستەرمىور . (ف. كسەنوفونتوف) ك وىردىكى مەلۇماتە كۆرە ، اوزبىكىستان جەھۇرىيەتدە ۳۷۳۱۱۴۶ كىشى بولونىيورمىش . عىنى مۇلىك دىدىكىنە كۆرە ، بوتلىك ۲۵۸۳۷۵۱ ىنى اوزبىكلر ، ۸۱۸۶۲ سىنى قازاق – قىرغىزلر ، ۵۹۵۰۰۴ ىنى تاجىكلر ، ۱۵۰۳۰۸ ىنى روسلر و ۲۲۹۸۸۷ سىنى سائر قوملىر تىشكىل ايدىيورمىش [*] . اوزبىكىستانە تابع مىختارىتلى تاجىك جەھۇرىيىتى اھالىسىندە برابر صايارسەق بورادە اوزبىكلر بوتون اھالىنىك يۈزدە ۷۰ ىنى تىشكىل ايدىيورلرمىش . اوزبىكىستان ، تورىكىستان خطەسنىك اكصىق مىسكون قىسمى اولدىغىدن ، كنىش مىناسىلە بوتون تورىكىستان يوردندە ياشايان اھالىنىك يۈزە ۶۷ سى اوزبىكىستان حصەسە دوشىيورمىش . اوزبىكىستان اھالىسىنىك يۈزدە ۱۶ سىنى شىرلىلر تىشكىل ايدىيوركە ، كە بونى آنجاق اورادە شىرلىك بالنسبە مىندولىقى وبعضىلرىنىك اىچە بويوك اولماسى ايله اىضاح ايتىك قابلىدر .

اھالىنىك ايش كوشى — اھالىنىك فعالىتى ، يوردىك احوال طىبىعەسىلە پىك صىقى باغلىدر . بوخصوصەدە سطحىك ارتقاعى (relief) ، طوپراق واقلىم (climat) بويوك رول اوينار . مىلىكىتىك طاغلق قىسمىلە اووالق قىسمى آراسىندەكى طىبىعەتجە بويوك آقىرىلاق ، بو قىسىملردە ياشايان اھالىنىك طرز مەشىقى و ايش كوشلىرى آراسىندەكى آقىرىلانى موجب اولمشدر . تارلارلى قولايىچە صولامىق مىمكىن اولان طاغاتىكلرىندە ،

[*] ف. كسەنوفونتوف : « اوزبىكىستان و تورىكىستان » عنوانلى روسبە رسالە ، موسقوا

قسمًا طاغلردن اوزاقده بولونان صوبویلرنده اوتوران اهای باغجیلک، چفتجیلک انواعیله اشتغال ایدر. اهاینک ایجه صیقلنی، بالنسبه وکسک مدنیته مالک اولماسی، اقتصادی وضعیتک استقراری، چفتلکارک اوقاقلنی، چفتجیلک و باغجیلک محصولاتنک مبذولیتی وتنوعی و اهاینک چالیشقانلنی، - بوتون بونلر، صولانان محللرک باشلیجه بارز خاصه لرینی تشکیل ایدر. طاغلردن و آقار صولردن اوزاق محللرده ارواواسقا امکانش و یاخود پک کوچ اولدیغندن اهای بر یرده اوتوراماز و چفتجیلک ایله ده مشغول اولاماز. بوندن دولایی بورالرده اهای اسکی چوبانجیلک اصولیله حیوان سورولری بسلر. بواووا، چول قسمنده قونوب کوچه ن اهای مدنیته آشاغی سویه ده در، اوراده اکک آز وسوت محصولاتی مبذولدر. حیوان سورولرینک وضعیته وابسته اولان اقتصادی حیات پک اوقادار قرارلی دکلددر. معافیله اووا قسمنده اهای آرزوق اکنجیلکله اشتغال ایتکدن کری طورماز.

تورکستان چفتجیسی عصرلردن بری دوام ایده کلن بومشغله سنه جاندن مربوطدر واونی کمال دقت و اعتنا ایله باشارد. مملکتک احوال جویه سی و طوبراغی کوی اقتصادیاتنه خایی مساعددر. قیش، بالخاصه جنوب طرفلرنده، قیسه، یوموشاق و آزقارلی اولدیغندن حیوانلر بوتون سنه امتدادنده قیرده، اوتلاقلرده کینه بیلرلر. یازک اوزون، صیجاق و کونشلی اولمه سی سایه سنده ایسه، صیجاق اقلیملره مخصوص متنوع اوتلر، حبوبات و میوه لر یتشدرمک قابل اولور.

صوبلر واسطه لری - اورتا آسیاده چفتجیلک منحصر آ صولامیه مربوط دکلسه ده، ای و مبذول محصولات آنجاق صنعی ارواواسقا قوللانیلان یرلرده آلینابیلر. طاغلردن چیقان وشدتلی آقینتیلرندن دولایی کندیلرندن اطرافه آریق (قانال) لر چیقارمق قولای اولان ایرماقلر وچایلر، مملکتک باشلیجه صولامه منبعلرینی تشکیل ایدرلر. طاغدن چیقان بوکبی چایلر کندیلرندن آیریلان آریقلر یوزندن بریلپازه شکلی آلاراق، بوتون واحه لری صولارلر، تارلار، باغلر و کویلره حیات بخش ایده رک قوم چوللرینه سینوب کیدرلر. اوراده کی بوتون صولامه قاناللرینک همان هپسی یرلی اهای طرفندن (اکثری بوندن برقاق عصرلر

مقدم (قازلمشدرلر . بو آریقلر واونلری یاپانلر حقنده روسجه بر اثرده شوکی بر شهادت وارددر : « بو قاناللرک بعضیلری غایت بویوکدر . اونلرجه کیلومتره حیات ویریجی رطوبت کوتورهن بو قدرتلی آقیتیلری کورورکن ، بک ناقص تەکنیک واسطه لره مالک اولدینی حالده ، تورکستان کونشنک یاقیجی حرارتی آلتنده چالیشارق بوتون مملکتی صولایجی جدول طامارلری ایله طولدوران بو قومه فارشی درین بر احترام حسی بسله مه مک قابل دکلدر [۱] .

سیردریانی تشکیل ایدهن (نارین) و (قارا دریا) ایرماقلری وسردریانک صاغ قوی اولان (چیرچیق) ایرمانی اوزبکستانده اروا واسقا ایشنده بویوک رول اوینارلر . (نارین) دن اون اوچ آریق آریلمشدر ، که بونلر ایچنده (نمکنان) واحه سنی اسقا ایدهن « یکی آریق » ک اوزونلغی یوز کیلومتره دن فضلهدر . بو آریق فی الواقع بالنسبه یکیدر ، زیر بوندن آنجاق ۱۰۰ سنه اول قازیلشدر . (قارا دریا) دن الی قادار آریق چیقارلمشدر ، که بونلر ایچنده « شریخان سای » آدیجی طاشیانی « یکی آریق » دن ده اوزونددر . « آندیجان سای » اسمنده اولانی خدا یارخان زماننده قازیلشدر . بو ایکی قانال فرغانه ک بویوک قاناللریدرلر . (چیرچیق) ۴۵ قادار آریقه صو ویرر . بونلر دن اک بویوکلری : طولی ۷۰ کیلومتره دن فضلهدر اولان « زاخ آریق » و طاشکند واحه سنی صولایان « بوز صو » در . بو ایکی آریق اودرجه بویوکدر ، لر که حقیقی ایرماقلری آکدیررلر . اسقا ایشنده « زرافشان » کده عظیم اهمیتی وارددر . پنج کندیله سابق بوخارا امارتی سر حدینه ده کین بونلر دن ۸۵ قانال چیقارلمشدر . بونلر ایچنده (دارغوم) ، (نارپای) ناملرینی حامل اولانلری (فرغانه) و (چیرچیق) ک اک بویوک آریقلریله بوی اولچوشه بیلیرلر . زرافشان بوخارا اولکه سنده ده بر چوق قاناللره صو ویرر . شاهرود ، واب کند دریا ، سلطان آباد وسائر بو قاناللرک اک بویوکلرنددر . زرافشان حوضه سنده بولونان « کریز آریق » ده دفته شایانددر . صوینی (ماغیان دریا) دن آلان و تخمین

[۱] و . ای . ماصالسکی : « روسیه » اسمنده کی کتابک ۱۹ نجی جلدی ، « تورکستانسکی

اولوندیغنه کوره ، بوندن بیک سنه اول یاپیلان بو قانال ، اوکجه بر کیلو متره دن فضله مسافه یه امتدادایدن وانسان ایلله قازیلان یزالنده کی بر تونه دن آقار . بوخارا امارتنده ، (قاشقادر یا) حوضه سنده و آمودریانک صاغ قوللارنده ده غایت کنیش صولامه شبکه لری موجوددر . تورکستان قانالاری یالکیز صولامه ایچون دکل ، دکرمنلری و اعمالا تخانه لری (مثلا پاموق تصفیه ایدن فابریقه لری) ایشله تمک و آغاچ آقتمق ایچون ده خدمت ایدرلر . بوتون تورکستانک مساحه سطحیه سنه نیبله اوراده صولانان ساحه لر کنیش دکلدر . تورکستانک اک فضله صولانان اولیکسی فرغانه (بوتون اولککنک یوزده ۷۰۲ سی) اولوب ، اک آز صولانان قسیمی ده ماورای خزر (تورکستان) در .

تورکستانده اکیلر مهربات - تورکستانک اک مهم آشلق حبوباتی بوغدا ایدر . بوغدایی محله کوره صوک و ایلک بهارلرده اکرلر . تورکستان کوی اقتصادیاتنده آرپاده عظیم موقع طوتار . بونی آتله ییدرلر ، فقرا اهالی ایسه آرپا اوتی بوغدای اونیلله قاریشدیروب قوللانیر . تورکستانده ایکی نوع داری اکیلر : آق داری ، قیزیل داری . بالنسبه چابوق یتشدیکندن داری یی هریرده (حتی کوچه لرده) اکرلر . بو مملکتده اکیلن حبوباتک اک قیمتلیسی برنج تشکیل ایدر . برنجدن یاپیلان پیلاو اورتا آسیاده اک مقبول واک معروف بریمکدر . برنجک یتشمه سی ایچون اوزون مدت (۳ ۱/۲ - ۴ ۱/۲ آی) وچوق صولازم اولدیغندن ، او مملکتک هریرنده اکیلمز . شمالی آفریقاده (دورره) آدیله معروف اولان آشلق اوت ، اورتا آسیاده (جوهاری) آدینی طاشیر واپی کنیش مقیاسده اکیلر . جوهارینک حبوباتی فقرا اهالی طرفندن نیلمکله برابر باشلیجه آتله و قسماً قوشلره ییدیریلیر . مصر اورتا آسیاده بالنسبه یاقین زمانلرده اکیلکله باشلامشدر . اونی باشلیجه فرغانه ده ، سردریا اولککسندده اکرلر . روس استیلا سندن اول تورکستانده یولاقی بیلمز لردی . شیمدی ده اونی باشلیجه روس مهاجرلری اکرلر .

تورکستانده اکیلن یاغ اوتلرینک اک معروفی قونجوتدر . هم یاغ ، هم اکرمه اوتی اولان پاموق ، قیمت و اهمیت اعتباریله تورکستانده یتشدیریلن اوتلر ایچنده

شبهه سز اک یوکسک موقعی اشغال ایدر. بوتون تورکستان پاموقچیلغک همان یوزده دوقسانی اوزبکستان جمهوریتنده بولونیور. حرب عمومی عرفه سنده بک زیاده انکشاف ایدن تورکستان پاموقچیلغی بویوردک اقتصادی حیاتنده غایت مهم رول اوینادینی کبی، روسیه ایمپراطورلغک فابریقه صنایعنده بویوک تاثیرلر اجرا ایتشدی. حربدن اول تورکستان اولکک سنده (بوخارا وخیوه خانلقلری خارج اولق اوزره) نورمال احوال ایچنده هر سنه سکز میلیون بود [۱] تصفیه اولونمش پاموق لینی طویلانیوردی. بوخارا وخیوه خانقلارنده بهر سنه ایکی - ایکی بوجوق میلیون بود تصفیه اولونمش پاموق ایفی طویلانیلمه سی تخمین ایدر سکه حقیقتدن بک اوزاق اولماز. پاموقچیلغک اک مهم مرکز فرغانه در. اودن صوکره سردریا، سمرقند ونهایت ماورای خزر کلیر. فرغانه ده پاموقچیلق باشلیجه اندیجان، نمسکان، اصقوبله ف وخوقند سانجاقلارنده تمرکز ایتشدر. بونلرده اویله ناحیه لر واردر، که اورالرده قابل زرع اولان طوپراغک یوزده الی، یتمش بش، حتی سکسان ودوقسانی پاموقله مزروع بولونیور. تورکستانده کی پاموق تجارتی اسکیدن اکثریا بوخارا یهودیلری، موسقوا ولودز تجارتخانه لری آلدن بولونیوردی. بوکون سووویت اداره سنده بوتجارت، طبیعی، دولته شدیدرلشدر. تورکستانده بویا اوتلرندن اک معروف اولانلری (صافلور) و (رویان) در. توتون آز مقدارده، حیوانلر ایچون اک اعلا یشیل یم اولان یونجه (بیده) اوتی ایسه کنیش مقیاسده اکیلیر. روسیه استیلا سندن صوکره شکر پانجاری اکمکده باشلانیلمشدی، یرلی اهالی ده بوکا بک چابوق آلیشدی. ۱۹۰۴ سنه سنده بر روس مهندسک تشبیه تشکیل ایدیلن شرکت طرفندن قورولان شکر فابریقه سی اپی آقشامش ایسه ده، تورکستانده احوال طبعیه نک الویریشلی اولماسی نظر اعتباره آلیرسه ق، اوراده ایله ریده شکر فابریقه لرینک رواج بولاجغه اینانمق اقتضا ایدر.

باغچه میله ایشلری - زهرزه وات باغچه جیلغی و بوستانجیلق ده تورکستانده

[۱] بر بود = ۱۶,۳۸ کیلوغرامه معادلدر.

خایلی ایله ریه مشدر . حرب عمومیدن اول سردریا اولککسند ۲۰ بیك ، سمرقند اولککسند ۱۴ ۱/۲ بیك ، فرغانه ده ۱۵۷۰۰ دیسه تینا طوبراق [۱] زهرزوات باغچه لری وبوستان تارلاری ایله مشغولدی . یرلیر قارپوزی پک اوقادار سومزلر . بوکا مقابل قانونک اک اعلاسی تورکستانده در وانواعی موجوددر . « چارجوی ، قانونی اپی مهم اخراجات ماده سی تشکیل ایدر . اسکی بر استایستیکک کوسته ردیکه نظرآ ۱۹۰۸ سنه سنده تورکستاندن (باشلیجه باکو واورنبورغه اولمق اوزره) ۲۹۰۶۹ بود قانون اخراج ایدیلشدی . قانون یتیشدیرمک اهالی ایچون اک کارلی بر مشغله اولمقدن ماعدا قانون ، طاتلی وغدالی بر قاتیق اولاراق ده خدمت ایدر . یرلی اهالی قانونی چیک حالنده یمکله قالمایوب ، بویوک بویوک دیلیملر حالنده کونشده قوروتور وقیش ایچون صاقلار وصوفراده طاتلی یرینه قوللانیر .

میوه باغچه جیلنی تورکستانده اوتوران (ساکن) اهالینک اک سودیکی مشغله لرندن بریدر . تاجیک کویلرنده کی باغیر دهام مکملدر . آز چوق رفاقله یاشایان هر بر چفتجینک چفتلکند میوه باغچه سی (باغ) بولونور . بوباغ اوکا استراحت یری اولاراق خدمت ایتدیک کی ، محصولاتی ده آز چوق اونک حیاتنک ترفینه یاردم ایدر . تجارت مقصدیله بسله نیلن باغیر پک اوقادار چوق دکلدر . علی العاده تورکستان یرلیسنک باغچه سی کوچوک بر ساحه دن عبارت اولوب ، چامور دیوارله احاطه ایدیلیر . دیوار بوینده صیرا ایله دیزیلی اهرام شکلنده کی قوواق آغاجلری ، سوکود (تال) لر ، نادر اولاراق طوت وقایصی آغاجلری کوزه چاربار . باغ برآز کنیشجه اولورسه ، اوراده مطلقاً کولکه لی سوکودلر یاخود قارا آغاجلر ایله محاط کوچوک بر حوض بولونور . بو حوض اطرافنده کولکه لی آغاجلر آلتنده دوشه لاش خالیلر اوزرنده یرلیر صیجاق کونلرده کیف ایدرلر .

تورکستان باغلرنده اک فضلہ یتشدیریلن میوه لر قایصی (اوروک) وشتالیدر . بونلردن ده اک زیاده تعمم ایدم فی برنجیسیدر . قایصینک بر چوق نوعلری وارددر . بر آغاجدن وسطی اولاراق اون بود (بعضاً ۱۵ - ۲۰ بود) قایصی طوبلانیر .

[۱] بر دیسه تینا ۱۰،۰۹۲ هیکتاره معادلدر .

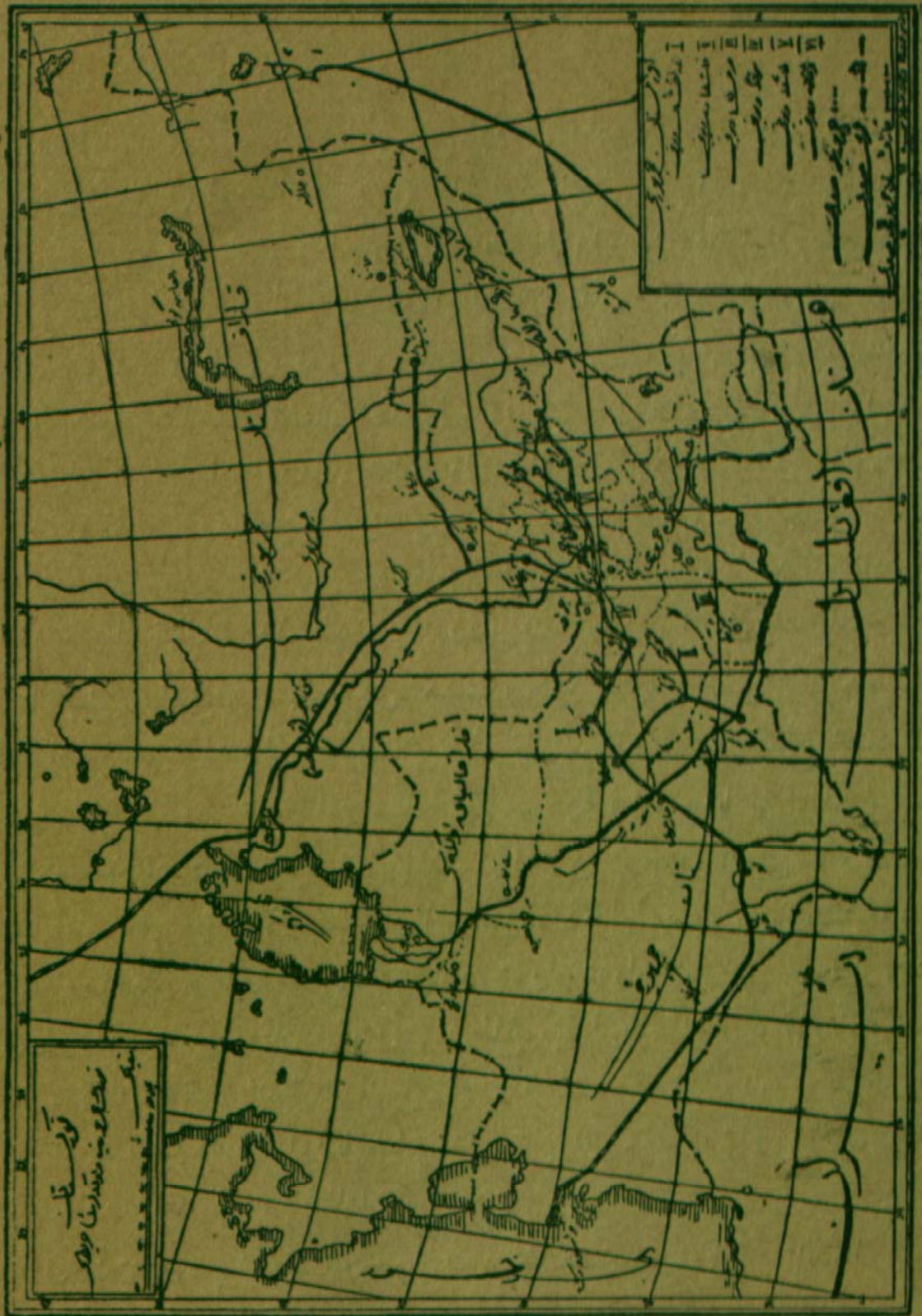
بعضى مەھسۇلاتلار قورۇتۇلغان قايىسى اھالىيە اپى مەھم وارىدات مەنبى اولويور . قورۇتۇلۇش ميوە ، باشلىغە قايىسى ، قازاق مەھسۇلاتلىرىنى سىيىرىيە قازاق كىدر . شىقتالى ايكنىچى موقىي اشكىكالىتمەككە برابر بونۇك دە انواعى چوقدر . اك اعلا نوعى شىقتالى انجىر نامى طاشيانىدر . قونسەروە جىلق ايشلىرى يولنە قونولورسە ، شىقتالى وسائر ميوە قونسەروەلىرى تور كىستان ايچون پك مەھم اخراجات مادەلىرى اولابىلە جكدر . باغ آغاچلىرىنىك پك زىيادە تەمم ايدەنلردن برى طوت آغاچىدر . بونى يالكنز ، ايپكجىلك دە ايشە يارايان ياپراقلىرى ايچون دكل ، ميوەسى ايچون دە بىلەرلىر . بادم ، تور كىستانك جنوب قىسمىندە ، بالخاصە فرغانەك ايلك بەھار طوكلىرىندە قورۇلۇش اولان مەھسۇلاتلار (خوجند ، خوقند ، اسقولىف ونىمىكان سانجاقلىرىندە) تجارت مقصدىلە يىتىشىدىرىلەر . آرمود وئاما تور كىستان باغچىلىقىندە بويوك رول اوينا . مازلردى ، صوك زمانلردە بونلرە دە اهمىت ويرىمەككە باشلانمىشىدر : ھان برىرلى باغندە انجىر آغاچنە تصادف ايدىلىكى كې ، ايدە (جىدە) ميوەسى دە پك زىيادە تەمم ايتىشىدر . تور كىستاندە اريكك انواعنە تصادف ايدىمەككە برابر آيوە وناربويوك اهمىتى حائز دكلدرلىر .

تور كىستان باغچىلىرىندە تصادف ايدىلن ميوەدار آغاچلار زىمەرىندەن جويىزى (يانساق - قوز) ، كرازى ، ويشنە (آلچە) پى ذكر ايتىم لازىمدر . مەھمافىە جويىز آغاچلىرى باغچەلردە ميوەسىندەن زىيادە مەھسۇلاتلىرىنى ايچون دكىلرلىر ، چونكە جويىز پك مېزول اولاراق خىدايى نابت اورمانلردن طوبىلانىور . شوقادار جق مەلوماتىندە تور كىستاندە يىتىشىدىرىلن ميوەلىك پك مەھم اولدىنى اكلاشلىيور . استىبالدە مەھسۇلاتلىق حياتىندە بونلرەك پك مەھم رول اويناياچقىلارندە شەھە ايدىلەملىدر .

اوزومچىلك ھەم مەھسۇلاتلىق ، ھەم برى اھالىنىك مەھسۇلاتلىق اويناين رولى ايلە تور كىستان باغچىلىق كولىتورندە بوسبوتون آيرى بر موقەاشغال ايدىيور . اوزومك انواعى پك چوقدر وجالب دقتدر . چاليشقان باغچەچىلر بر دىسە تىنا اوزوملىكدن بشيوز ، بىك ، بىك بشيوز ، حتى ايكي بىك بود اوزوم طوبىلارلىر . سەمىر قند

اولمكەسنىڭ بەزى مىللەتلەردە بىر دىسە تىنلاندن وسىلى مىخسولات بىك بودمقدارى اولوب ، تاشكەند حوالىسىدە ايسە ۴۰۰ - ۵۰۰ بۇددن اكىك اولماز . بۇندى دولايى اوزوم باشچەلرىنىڭ پك بەلى اولدىقلىرىنە حىوت ايتىمەملىدر . بۇتون توركستاندە (بوخارا و خىوہ خارج قالمىق ارزەرە) بىر سە ۱۰ - ۱۲ مىليون بودا اوزوم استحصال ايدىلىوردى ، كە بۇنىڭ يوزدە يىمىشى بۇ كۈن اوزبىكىستان جەمهورىتى داخلىدە بولۇغان سمرقند اولمكەسى حصە سە دوشەر . روس استىلا سىندىن اول اوزومدىن شراب ، راقى ، فلان ياپىلمازدى ، بۇ استىلا وقوعە كلنجە توركستان اوزومىدىن بوساحە دەدە كنىش مىقياسدە استفادە ايدىمكە باشلانىلمىشدر .

مىوانە بىرلىك بۇ مىلكەتدە حىوان بىلەمكەدە تطىيق ايدىلغان اصوللار اسكى زمان اصوللارىدر . كوچەلر كىوانلرى بۇتون سەنەظرفندە آچىق هوا دە طولاشىر . بۇنلردە حىوان اىچۇن آخور - فلان يامىق معساد دكلدر . بورادە اك چوق بىلەنىلغان حىوان قويون ايلە آتدر . بۇندىن ماعداء اوتوران اھالىنىڭ مەيشەتدە اشك ، كوچەلر كىوانلار دىيەندە دەوہ مەم رول اوينارلار . بۇنىوزلى ايرى حىوانلار ھەم اوتوران اھالى ، ھەم كوچە اھالى طرفىدىن باشلىچە سودى و كوچى اىچۇن بىلەنىلەر . زىرا توركستانلىلار صىغىر اتىنى پك اوقادار سومىزلار . اوتوران اھالى قويون اتى ، كوچەلر ات اتى صىغىر اتىدىن مرجىح طوتارلار . مشھور « قارا كۈل » قويونى باشلىچە بوخارا يوردىنىڭ كركى ، قارا كۈل ، كلىف سانجاقلىرىدە ، آمۇدريا نەرىنىڭ صاغ طرفىدە واقع كنىش سەپلردە يىتىشدىرىلەر . بۇنۇق قويونىڭ بىكى طوغان قوزىسىندىن يوزۇلغان وقىورجىق يۈكلى اولان دەرى غايت قىمەتداردر . خرىدىن اول روسىيە اورۇپاسىنە ، غەربى اورۇپايە و آمەرىقايە بىر سە يارىم مىليون مىقدارى قارا كۈل قوزىسى دەرىسى يوللانلىرىدى . توركستاندە كچى بىلەمكە دە پك شايدەر . توركستان كچىسى (تىت) كچىسىنە بىكزەر ، ات ، سوت قىل و دەرىدىن ماعداء تفتىك دە وىرەر . بۇ يوردىك بەزى مىللەتلەردە آنقرە كچىسى بىلەمكە تەجرىبەلرى دە ياپىلمىشدر . توركستانلىلار پك قىدىم بىر مىللەتسى اولان اىپكچىلىك صوك زمانلردە اپى انحطاطە اوغرا مىشدى . بۇنىڭ سەببى دە اىپك بۇجكارىنە عارض اولان خستەلىق

تۈركىستان جەھۇرىيەت دۆلەتلىرىنىڭ خەرىتىسى.

اولمشدی . مع مافیه ایپکجیلکک تورکستانده پارلاق استقبالی واردرد . ایپکجیلکک
اک مهم مرکزی فرغانه در .

اورماندر - تورکستانده اوچ نوع اورمان واردرد : ۱) چول اورمانلری ،
۲) توغای (چایر) اورمانلری و ۳) طاغ اورمانلری . چولده نشوونما بولان
اکری بوکری صاقساول آغاجلری یرلرنده طورورکن قوملرک کوچمه نه مانع
وحائل ، کسیلوب کوتورولنجه پک مکمل اودون اولورلر . چایرلرده ، نهر ساحلرلرنده
بولونان سوکود (تال) ، قوواق ، جیده ، چنغل - ایلغین ، دیش بوداق وسائر
آغاجلر کنیش ساحه یی اشغال ایتمه مکله برابر نهر ساحلرینی ییقامق و اشلمکدن
محافظه آیلرلر . طاغ اورمانلرندن اهالی بول بول جویر ، فستق و میوه طوپلار
و آغاجلری یاققله کور ایدینیر . یوللرک یوقلنی ، سوقولمه نک کوچلکی ، مسکون
مرکز لرک اوزاقانی یوزندن شیمدی لک طاغ اورمانلرندن لایققله استفاده ایدیلر .
میورسده ، استقبال ایچون ، طبیعی بو اورمانلرک اقتصادی اهمیتی پک و پک بویوکدر .

بالقجیلر و آرمیلر - بالقجیلر مکسبی تورکستانک بعضی محللرلرنده خایلیجه
انکشاف ایتش و اهالی ایچون اهمیتدن خالی دکلدر . موضوع بحثمز اولان
جمهوریت ایچون مهم بالقجیلرک ساحه سی سردریا و آمو دریا نهرلریدر . بوراده
آرجیلرک سییریاده کی ، روسیه آوروپاسنک شمانده کی درجه ده اهمیتی حائز دکلسده ،
خلقک اقتصادی حیاتنده بوسبوتون اهمیت سزده دکلدر . صو بویلرنده قوغولر ،
قازلر ، اورده کلر وسائر قوشلر ، سته پلرده تورلو تورلو کیمیریجی حیوانلر ، غزاللر ،
طوی قوشلری ، دواقلر (قوش) ، طاغ کچیدلرنده آییلر ، قورتلر ، تلکیلر ،
چاقللر ، یابانی کچیلر ، ککلیکلر ، چایر اورمانلرلرنده وقامشلقلرده سوکلونلر و یابانی
طوموزلر پک مبدولدر . اورتا آسیا یرتیجی حیوانلرینک پادشاهی اولان قاپلانده
بو چایر اورمانلقلرلرنده وقامشلقلرده مسکن طوتار .

آل صنعتلری - چیفتجیلک و حیوان بسله ییچیلکدن ماعدا تورکستانده آل صنعتلری
ده اپی مهم موقع اشغال ایتمکده در . شهرلیلر کوچبه لره پاموق و ایپک منسوجاتی ،
البسه ، صندوقلر ، چاناق - چوملک ، تزینات مالزملری کوندردیکی حالده ، کوچبه لر

شەھەرلىرى كچەلەر، خالىلەر، اورخانلار، چوالتىلار، ويوك، قىل، تىقلىق ۋەدەرى كېيى
ابتىدائىي مۇادىلە تەييارلايدۇ. ئايىك، كىرەمە، جىلەك، پۇتۇق، مەجلىنى، بالىخاسە، سىمىر قەندە، قىرغانە
اولكەلەرنىدە ۋە قىسما بۇخارا يۈرۈندە، ئىنكەشە، ئىتەشە. تۈركىستان خالىس ئايىك
مىسۇجاتىن زىيادە يارىم ئايىك مىسۇجات، پۇتۇق، مەجلىنى، پانىلىمىشە. بۇ يۈرۈندە دىباغلىق،
مەدىن ۋە بالىخاسە باقىر، ئاۋانى، يامىق، ئىشىق، پەك زىيادە، ئىنكەشە، ئىتەشە. تۈركىستان
ئال، سىنەنەك، ئاپى، مەھمۇر، شەبەسى، دە، ئاۋىما، جىلەق، چۈمەك، كىرەمە، مەمۇلاتى،
بەخسۇس، پۇراق، ئاۋانى، پەك، مەروفەر.

فابرىقە، سىنايىقە، فابرىقە، سىنايىقە، تۈركىستان، خەربەن، ئول، يېڭى، پىدا، ئولمە
باشلامىشە. مەھلى، سىرمايە، نەك، قەندە، مەتخەس، مەھەنەك، بولۇنمەسى، مەھروقاتەك،
بەھالىنى، مەكەنە، كىرەمە، نەك، كۈچلەك، سائە، بىر، طاق، سەيەر، بۇ يۈرۈندە، فابرىقە.
جىلەك، ئىنكەشە، مانە، ئولمىشە. تۈركىستان، فابرىقە، سىنايەك، كە، مەھمۇر، پاموق،
تەسفىيە، ئىتەك، ئىشىق، سە، ياخۇد، بۇخار، قوتلىيە، خەركە، كىرەيلىن، فابرىقە،
باشاير. ۱۹۰۸-يىلى سەمىر قەندە، اولكە، سەندە، ۳۵، قىرغانە، دە، ۱۴۵، سەردىيا، اولكە، سەندە،
۴۵، پاموق، تەسفىيە، ئىدەن، فابرىقە، باردى. بۇخارا، اولكە، سەندە، ۱۶، قادار، خىۋە،
خانە، سەندە، بىر، قاچ، بۇ، كېيى، فابرىقە، بولۇنىۋوردى. طاشكەندە، دۈرە، دانە، توتۇن،
فابرىقە، سەي، بولۇندىنى، كېيى، قىرغانە، دە، ئون، بىر، سەردىيا، اولكە، سەندە، ئون، بىش، سەمىر قەندە،
اولكە، سەندە، طقۇز، بۇيۇك، دە، ئەمەل، تەخەسەي، مەجۇددى.

مەھەزە، زىنكىنەك، - تۈركىستان، تۈرلۈ، مەدىنلەر، پەك، زىنكىنەك، ئىسەدە، بۇندەن،
لايىقە، سەفادە، ئىدىيە، مەيۋەدى. مەلا، كە، زىنكىنەك، طۇز، كۈللەرى، تۈركىستان، بولۇ.
نەدىنى، كېيى، قىرغانە، نەك، پەتۈر، مەبەلەرى، دە، بۇتۇن، جەھان، قاپتالىستەرنى، ئىمەندىر، مەشە.
طاش، كۈمۈر، مەدىنى، تۈركىستان، پەك، چوق، يەرنەندە، بولۇنىۋورسەدە، آز، چوق،
كىنەش، مەياسە، ئىنچاق، سەردىيا، قىرغانە، سەمىر قەندە، اولكە، لىنەك، بەس، مەھلەرنەندە،
چىقارمەقدە. مە، خالە، فابرىقە، سىنايەك، جەننى، تەشكىل، ئىدەن، بۇ، ئايىق، مەھروقە،
سەتقەلە، تۈركىستان، ئىقتىسادى، ئىنكەشە، سەھەسەندە، بۇيۇك، رول، ئاۋىما، يەجقەر.

شىمىدى فرغانە اولكەسىدە باقىرو كوكورت معدنلىرىنىڭ بولۇندىغىنى آ كلاشلىمىشەدە،
بونلردن دها آز جوق جدى طرزده استفاده يە باشلانيلمىشدر .

تجارت - تور كستانك تجارتى هم بو ساحهده ايش كورەن سرمايه نك مقدارى،
هم تجارك عددى اعتباريله غايت بويوك اهميت حائزدى . طبيعتجه غايت زنكىن
اولان وپك چاليشقان اهالى يى احتوا ايدن بومملكتده عصرى صنايع انكشاف
ايتدكجه، چفتجىلك وحيوانچىلق ايشلىرى عصر يلاشقجه تجارت ايشلىرى ده طبيعتيله
پك فضلە انكشاف ايدەجك وكنيشله يە جكدرد .

قارا وصر يوللىرى - اورتا آسياده مير يوللارندن اوزبكستان جمهورىقى حصەنه
۲۰۰۰ كيلومترە مقدارى دە مير يول دوشمىشدر، كە بونلر جمهوريتك سياست
واقتصادجه مهم اولان مركزلر يى بىر يىلە صيقى باغلامىشدرلر . آمو دريانك
سیرسفاتنه يارايان برقىمى اوزبكستان جمهورىقى حدودلرى ايجرىسندن كچمكدەدر...

عبداء بطلال